

Zametki športa na področju ŠZ Radovljica do 1918

Katero leto lahko štejemo za začetek športnega udejstvovanja na področju Športne zveza Radovljica? Na to vprašanje verjetno ne bomo mogli nikoli odgovoriti. Zgodovinar mag. Jure Sinobad v svoji knjigi »Dežela« v poglavju »Vojskovodje, bojevniki in športniki« omenja v 15. stoletju Gašperja Lamberga kot najslavnejšega turnirskega dvobojevalca svojega časa.

Na Crngrobski freski Nedeljskega Kristusa je šest prizorov, ki jih lahko opredelimo kot športne. Trije motivi na freski so: dva lovška (sokolar na konju in lokostrelec, ki strelja na ptiča) in ribolov ... Z zgodovine športa so zanimivi prizori kegljanja, rokoborbe, sabljanja.

Prizor kegljanja na freski v Crngrobu, 1455-60

Vir: Crngrobska freska Nedeljskega Kristusa in upodobitve športnih panog na njen (avtor: Dušan Koman; 100 let športa v občini Škofja Loka, 1906-2006)

Vrnimo se malo k kegljanju. Kegljaška bratovščina (fratres kegelorum) iz Xantna se omenja v »Kroniki iz Rothenburga« že leta 1157 (vir: Duša Koman). Ta podatek smo prepisali zato, ker se kegljanje omenja v več opisih gostilniškega življenja. In je v bistvu prvi »dvoranski šport« pri nas.

Prva neposredna letnica povezana z organizirano športno dejavnostjo na Gorenjskem je leto 1867. V avstrijskih šolah so dovolili neobvezen pouk športa že leta 1849, pod pogojem da starši otrok krijejo stroške. Z uvedbo novega šolskega zakona iz leta 1867 pa je športna vzgoja (telovadba) obvezna v osnovnih, učiteljskih in meščanskih šolah in realkah. Zakon je sicer deloval selektivno in veljal le za tiste šole, ki so imele za dejavnost ustrezne pogoje: učitelja, telovadnico, orodja in igrišče. (vir: 100 let športa v občini Škofja Loka, 1906-2006).

V našem prvem poglavju (Zametki športa) bomo skušali v starih virih najti čim več opisov rekreacijskega udejstvovanja. To so npr. opisi prvih organiziranih izletov, nedeljska kopanja v bližnjih rekah, zanimivo pa je, da je bilo zelo zgodaj veliko

drsališč in sankališč. Te zapise iz starih časopisov in knjig bomo v naslovu obarvali s svetlo modro barvo.

Ko bomo naleteli na zapise o organizirani dejavnosti (društva, sekcije, klubi) bomo naslov posameznega športa ali društva obarvali rumeno.

Če iščemo zamatke Športne zveze Radovljica, potem lahko mirno napišemo, da se je vse začelo s Sokolskimi društvi (veliko manj Orlovskimi). Pred drugo svetovno vojno so se po letu 1930 pojavili Športni klubi, takoj po 2. svet. vojni je bil kratek čas šport organiziran v Fizikturna društva, že leta 1948 pa v sindikalna športna društva (pri nas v SŠD France Prešeren, na Bledu SŠD Gozdar ...) in Telovadna športna društva Partizan, od leta 1962 pa smo že petdeseto leto združeni v Športno zvezo Radovljica.

Digitalni arhiv Radovljica bo spletni strani Športne zveze Radovljica napisal ogrodje razvoja športa v Radovljici (današnji občini Radovljica in bivši občini: še Bled in Bohinj). Radi bi napisali predvsem začetke, zato vse vljudno prosimo, da nam posredujete čim več podatkov (predvsem slikovnega materiala) o vašem klubu ali športu v vašem kraju (Podnart, Kropa ...) ali področju bivše skupne občine (danes občine Bled, Gorje in Bohinj).

RADOVLJICA

Planinsko društvo Radovljica, 1895

Med najstarejše podružnice Slovenskega planinskega društva spada tudi radovljiška, ki so jo ustanovili 10. marca 1895. Ustanovni občni zbor je bil v Klinarjevi gostilni v Radovljici. Po društvenih pravilih je obsegala podružnica ves radovljiški upravni okraj in je predstavljala nekakšno matico vseh kasneje ustanovljenih planinskih podružnic v Gornjesavski dolini. Ko so leta 1903 ustanovili posebno podružnico za kranjskogorski sodni okraj, se je območje radovljiške podružnice manjšalo za Gornjesavsko dolino in jeseniško območje.

SPD je bilo vsenarodno društvo, zato tudi v njegovi radovljiški podružnici v obravnavanem času (1895-1914) ni bilo čutiti strankarskih razprtij, ki so bile značilne za nekatera druga društva.

Ob ustanovitvi je podružnica štela 65 članov, v naslednjih letih se je njihovo število povečalo in statistika za leto 1905 navaja 150 članov, nato pa ugotavljamo precejšen padec članstva, kar je bila posledica ustanovne samostojne jeseniško-kranjskogorske podružnice. Kmalu je število članov zaradi povečane agitacije spet doseglo prejšnje stanje, kar je bila zasluga podnačelnika podružnice dr. Rudolfa Andrejke. V letih neposredno pred prvo svetovno vojno se je število članov podružnice gibalo med 110 in 126.

Prvi društveni odbor so sestavljali načelnik dr. Janko Vilfan, radovljiški župan in deželni poslanec, ki je s svojimi zvezami, vplivom in osebnim delom veliko pripomogel k uspešnemu delovanju podružnice. Podnačelnik je postal Jakob Aljaž, župnik z Dovjega, tesno povezan z razvojem triglavskega planinstva, tajnik Jan Planecki, učitelj v Radovljici, blagajnik Andrej Grčar, nadučitelj v Radovljici ter člani odbora: V. Hudovernik, učitelj, Hugo Roblek, magister farmacije v Radovljici, Rihard Schrey, poštar in posestnik iz Zagorice pri Bledu, Jakob Žumer, župan in posestnik v Gorjah, Josip Ravnehar, občinski tajnik v Bohinjski Bistrici, Ivan Čop, trgovec in posestnik v

Mostah, Josip Jalen, trgovec in posestnik v Kropi, Anton Žlogar, župnik v Kranjski Gori ter Ignac Rozman, nadučitelj v Mošnjah. Med leti 1898 in 1905 je bil načelnik podružnice Hugon Roblek, nato pa do leta 1911 ponovno dr. Janko Vilfan. Do prve svetovne vojne sta mesto načelnika zasedla še Leopold Fürsager, veletrgovec v Radovljici (1911), in Ivan Šega, med člani odbora pa zasledimo še številna nova imena. (vira: Jakob Prešeren, Kronika PD Radovljica 1895-1955 / Planinski vestnik 1955 in Fran Tominšek, Organizatorni razvoj SPD / Planinski vestnik 1933).

Vir: Delovanje kulturnih in telovadnih društev ter planinskega društva v Radovljici in na njenem območju do prve svetovne vojne (avtorica Majda Žontar - Radovljiški zbornik 1992).

Dr. Janko Vilfan
1895–1898 in
1903–1911

Hugon Roblek
1898–1903

Leopold Fürsager
1911–1912

Ivan Šega
1912–1914

Načelniki radovljiške podružnice SPD, 1895-1914

Vir: Planinsko društvo Radovljica

Koče radovljiške podružnice SPD (do I. svetovne vojne)

Vodnikova koča, 1895. Pripravljalni odbor je pričel z gradnjo Vodnikove koče, ki so jo izročili svojemu namenu z otvoritvijo 19. avgusta 1895, torej komaj pet mesecev po ustanovnem občnem zboru. Bila je to druga koča SPD sploh, ker je Osrednje društvo postavilo pred tem Orožnovo kočo na Črni prsti.

Vir: Zgodovina radovljiške podružnice do leta 1945 (avtor dr. Jakob Prešeren; 110 let radovljiškega planinstva 1985-2005).

Vodnikova koča, ok. 1910

Vir: Slovenstvo na razglednicah (odposlana 1912)

Koča na Rodici, 1899. Kot druga postojanka je bila najavljena koča na Rodici v Bohinju. Podružnica je najbrž predelala kako pastirsko kočo in uredila v njej prostor z 8 ležišči in prostorom za vodnike. Ve se le, da je bila otvorjena 1. avgusta 1899 in dokončno opuščena leta 1906.

Vir: Zgodovina radovljiške podružnice do leta 1945 (avtor dr. Jakob Prešeren; 110 let radovljiškega planinstva 1985-2005).

Zavetišče v Planici, 1899. Leto 1899 je bilo za podružnico zelo plodovito, kajti Planinski vestnik je poročal: »da se po prizadevanjih župnika Lavtižarja v lepi dolini Planici prav ob vznožju Ponce gradi kočica za sprejem turistov«. Pod Lavtižarjevem vodstvom in ob sodelovanju rateškega gospodarskega odbora - rateške agrarne skupnosti, je bilo zgrajeno zelo skromno in majhno zavetišče pod okriljem SPD. Zavetišče je bilo tudi zunaj opremljeno z emblemom SPD in po radovljiški podružnici slovesno izročeno prometu 3. septembra 1899. Ne ve se natančno, ali je vzel to postojanko plaz v zimi konec leta 1903 ali spomladi 1904.

Vir: Zgodovina radovljiške podružnice do leta 1945 (avtor dr. Jakob Prešeren; 110 let radovljiškega planinstva 1985-2005).

Zavetišče v Planici (levo Josip Lavtižar), 1899
Vir: Planinsko društvo Radovljica

Tomčeva koča, 1901. Blaž Tomc je bil domačin iz Poljč pri Begunjah, po poklicu klobučar, ki si je kot izseljenec v Baltimoru v Ameriki pridobil premoženje. Slovesna otvoritev koče je bila 28. julija 1901 ob navzočnosti okrog sto ljudi. Ko se je kasneje gori gradila Vilfanova koča, je podružnica Tomčevo kočo odstopila srenji Poljčev zameno za svet, kjer so postavili novo kočo.

Vir: Zgodovina radovljiške podružnice do leta 1945 (avtor dr. Jakob Prešeren; 110 let radovljiškega planinstva 1985-2005).

Gospa Terezija Soukup, rojena Tomz, je darovala zasebno svojo kočo, ki jo je zgradil njen oče Blasius Tomz na Poljški planini in kamor je rad zahajal vsako poletje do svoje smrti, Radovljiški podružnici SPD. Za ta dar izrekamo plemeniti gospe najpristrčnejšo zahvalo.

Vir: Planinski vestnik 1910 (v knjigi 110 let Planinskega društva Radovljica)

Tomčeva koča, 1902
Arhiv: Planinsko društvo Radovljica

Planšarska koča na Konjščici, 1906. Nameravana je bila tudi gradnja nove koče na planini Konjščici, a je bila iz neznanih vzrokov odložena. V članku »Planina Konjščica v Bohinju« je A. Rihteršič lepo opisal bajno ležečo planino. V zameno za novo kočo je bila kot peta planinska postojanka postavljena in preurejena obstoječa planšarska koča na tej planini. Oskrbovala jo je planšarica iz sosednje sirarne. Zgodilo se je to leta 1906. O nadaljni usodi koče ni bilo več poročil.

Vir: Zgodovina radovljiške podružnice do leta 1945 (avtor dr. Jakob Prešeren; 110 let radovljiškega planinstva 1985-2005).

Koča na Rjavem vrhu pod Babjim zobom, 1906. Kot šesta postojanka je bila leta 1906 zgrajena koča na Rjavem vrhu pod Babjim zobom. Na občnem zboru leta 1907 je poročilo dr. Vilfana povedalo: »Zgrajena je bila lepa planinska postojanka na vrhu Babjega zoba, ki je tudi že plačana. Vodnikova koča je dobro uspevala, obisk poskusne koče na Konjščici je zadovoljiv.« Koča na Rjavem vrhu pod Babjim zobom je že med I. svetovno vojno tako propadla, da je podružnica ni hotela več vzdrževati tudi zato ne, ker obisk ni bil zadovoljiv. Zato jo je izročila privatniku pod neznanimi pogoji, nekaj inventarja pa je bilo prepeljano v Vilfanovo kočo.

Vir: Zgodovina radovljiške podružnice do leta 1945 (avtor dr. Jakob Prešeren; 110 let radovljiškega planinstva 1985-2005).

Vilfanova koča na Begunjščici, 1908. Tomčeva koča pod Begunjščico je šla po poti vsega minljivega. Tako je propadala, da je bilo potrebno nekaj ukreniti. Odbor se je odločil, da zgradi novo kočo višje gori, tam kjer je prej stala ovčarska bajta. »Po zaslugi Valentina Šturma in vrlih Begunjcev« je bila zgradba hitro popolnoma obnovljena. Slovesna otvoritev je bila določena za 19. julij 1907, a je bila zaradi dežja preložena na 2. avgust, ko je zopet močno deževalo. Tako se je slovesna otvoritev

opravila šele 25. julija 1908 z otvoritvenim govorom dr. Vilfana, dejansko pa je bila prometu izročena že prej. Koča je pogorela med okupacijo 1943.

Vir: Zgodovina radovljiške podružnice do leta 1945 (avtor dr. Jakob Prešeren; 110 let radovljiškega planinstva 1985-2005).

Vilfanova koča, pred I. svetovno vojno

Vir: Planinsko društvo Radovljica

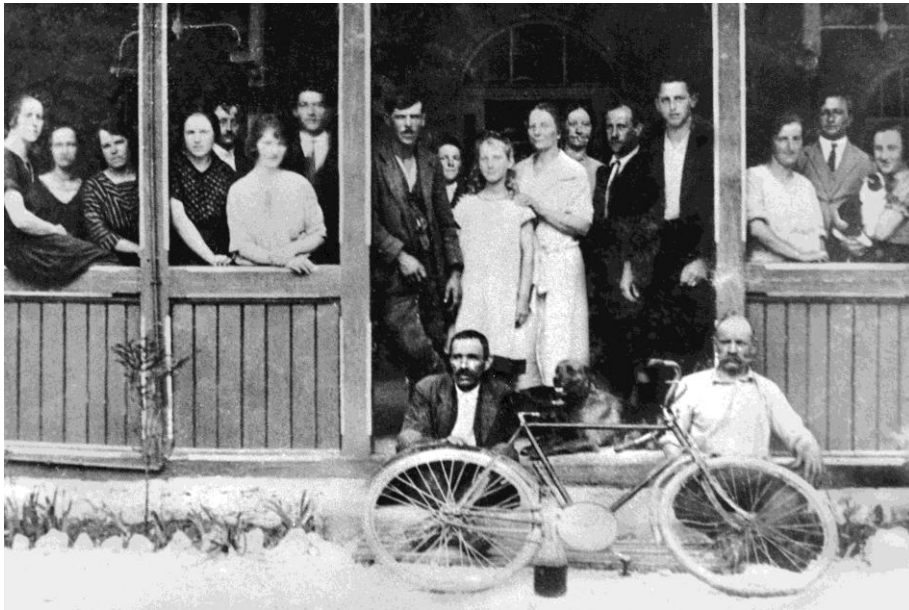
Članstvo radovljiške podružnice SPD (1895-1913)

<u>1895</u>	<u>1896</u>	<u>1897</u>	<u>1898</u>	<u>1901</u>	<u>1904</u>	<u>1905</u>	<u>1910</u>	<u>1912</u>	<u>1913</u>
65	85	81	143	145	90	150	88	110	126

Vir: Zgodovina radovljiške podružnice do leta 1945 (avtor dr. Jakob Prešeren; 110 let radovljiškega planinstva 1985-2005).

Kolesarski odsek radovljiške podružnice SPD, 1898

Leta 1898 so ustanovili tudi kolesarski odsek, ki je povezoval planince kolesarje, ki so s kolesi prirejali izlete v planinske kraje. V prvem letu so tako obiskali Savico, v drugem pa Planico.

Člani kolesarske sekcije na izletu pri Domu pri Savici, 1898
Vir: Planinsko društvo Radovljica

Člani kolesarske ekcije ob otvoritvi zavetišča v Planici, 1899
Vir: Planinsko društvo Radovljica

Naravna drsališča, pred 1900

Grajsko drsališče. V Radovljici se je vršila na ondotnem grajskem drsališču veselica, pri kateri je radovljiška mestna godbu svirala v popolno zadovoljnost drsalcev. Gospodu Otonu Homanu gre največ priznanja za njegov trud.

Vir: Gorenjec, 29. 12. 1900

Telovadno društvo Sokol Radovljica, 1908

Začetki Sokolskega društva v Radovljici

Pred ustanovitvijo. Že jeseni l. 1907 so se vršili na pobudo nekaterih navdušenih pripadnikov sokolske ideje prvi razgovori o ustanovitvi sokolske organizacije v Radovljici. Na teh neuradnih sestankih se je predvsem razpravljalo o potrebi, seznaniti prebivalstvo s sokolsko idejo in jo praktično uveljaviti med mladino. Obenem se je ugotovilo, da so za ustanovitev sokolske organizacije v Radovljici dani vsi pogoji in da je uspešno delovanje zagotovljeno, vsled česar naj se takoj pristopi k ustanovitvi. Nabiralna pola, ki je krožila med prebivalci Radovljice in Predtrga, je pokazala, da se je že prve dni prijavilo 75 članov, ki bi bili pripravljeni vstopiti v Sokola ter se v njem aktivno udeleževati. Na podlagi teh dejstev je bil takoj izvoljen pripravljalni odbor z nalogo, da uredi vse formalnosti in pripravi vse potrebno, da se čimprej skliče ustanovni občni zbor.

Vir: Razvoj sokolskega društva v Radovljici 1908-1933 (avtor Čebulj Danimir; Sokolska spomenica, 1933)

Snovanje. Društvo »Sokol« v Radovljici. V Radovljici se snuje sokolsko društvo. Dosedaj je prijavljenih že nad šestdeset članov, a gotovo narasle število do sto, ako ne čez, ako pristopi okolica. Tako bo radovljiški »Sokol« eden najmočnejših v domovini. V kratkem se snide ustanovni občni zbor. Preskrbljena je že telovadnica. Da se »Sokol« v Radovljici vendar enkrat ustanovi, je zasluga raznih odličnih narodnih gospodov, ki so za uresničbo te lepe ideje zastavili svoj pogum. Hvala jim! K društvu je pristopila malone vsa moška inteligenca in tudi priprostejši možje in mladeniči z navdušenjem pristopajo v bratski krog starodavnega slovanskega »Sokola«. Živel! Ako pojde vse po sreči in ako se izpolnijo krasni načrti vodilnih krogov »Sokola«, dobiti isti še letos svojo zastavo in godbo ter se utegne vršiti letošnje poletje v radovljiškem okraju lepa sokolska slavnost, na kar si drznemo brate »Sokole« v domovini že naprej opozoriti. Da! Divna sokolska ideja naj živi! Ideja je to bratske vzajemnosti - ideja domovinske obrambe! Na delo! Snujmo »Sokola« v vsakem večjem slovenskem kraju! Ako ustanavljajo Nemci svoje »Turn und Kriegervereine« po celem svetu - »za vse slučaje« - zakaj ne bi imeli Slovenci svojega »Sokola« - »za vse slučaje«. - V »Sokolu« urimo ude, a urimo si tudi srce v ljubezni do domovine!

Gorenjec, 08. 02. 1908

Ustanovni občni zbor. Ustanovni občni zbor se je vršil dne 3. marca 1908 v restavraciji Kunstelj. Udeležilo se ga je nad 150 pripadnikov sokolske ideje. Obširni Kunsteljev salon je bil zaseden do zadnjega kotička. Navzoči so bili samo moški člani, ker ženskega odseka Sokol takrat še ni poznal. Po vseh izvršenih formalnostih je bila izvoljena prva redna društvena uprava, katera je bila sestavljena sledeče: dr. Janko Vilfan (starosta), Franc Štiglic (podstarosta), Dragotin Pohlin (tajnik), Franc Dolžan (blagajnik), Anton Trelec (gospodar), Jurij Auer, Pavel Kavčič in Ivan Šega (odborniki), Leon Patik (načelnik) ter Leopold Fürsager in Rudolf Kunstelj (preglednika računov).

Gorenjec, 07. 03. 1908

Telovadno društvo „Sokol“ v Radovljici

Telovadno društvo Sokol ob ustanovitvi, 1908

Vir: arhiv družine Čebulj-Sartori (foto Slavko Vengar)

Telovadba. Navdušenje, s katerim je sprejelo prebivalstvo ustanovitev Sokola, se je pokazalo tudi v praksi. Glavno delo novega društva je bilo v smislu Tyrševih načel osredotočeno v telovadbi. Tolikega števila telovadcev društvo pozneje nikoli več ni imelo. Telovadilo je vse, staro in mlado. Tako, da se je morala telovadba članov razdeliti na dva oddelka, na starejše in mlajše člane.

K telovadbi je hodilo nad 80 članov, med njimi 40 starejših. Slednji so vadili samo proste in redne vaje, mlajši telovadci pa so potem, ko je društvo nabavilo bradljo, drog in kozo ter postavilo na vrtu primitivne kroge, redno telovadilo tudi na orodju. Poleg članske telovadbe se je uvedla tudi telovadba moške dece, naraščaj je telovadil pri članih, ženskih oddelkov pa ni bilo.

Vir: Razvoj sokolskega društva v Radovljici 1908-1933 (avtor Čebulj Danimir; Sokolska spomenica, 1933)

Sokolski vestnik.

Telovadno društvo „Sokol“ v Radovljici.

Bratje!

Izvanredni občni zbor

se vrši dne 27. t. m. zvečer ob pol 9. uri v salonu brata Rudolfa Kunstlja.

Dnevni red:

1. Volitev delegatov na občni zbor „S. S. Z.“.
2. Volitev praporščakovega namestnika.
3. Slučajnosti.

Na zdar!

Dr. Janke Vilian
tč. starosta.

Dr. Mirko Triller
tč. tajnik.

Oglas »Sokola« v Radovljici, 1909 Gorenjec, 25. 09. 1909

Prve zamenjave. Na ustanovnem občnem zboru izvoljeni odbor je zaradi razlik tekom leta odstopil. Novembra 1908 je bil izvoljen nov (deloma spremenjen) odbor s starosto dr. Vilfanom in načelnikom Jankom Jazbecem na čelu. Ta odbor je vodil posle do rednega občnega zbora 3. marca 1909, na katerem je bil ponovno nekoliko spremenjen, ostal pa je starosta br. dr. Janko Vilfan, mesto načelnika pa je prevzel br. Fran Aleš.

Razvitje društvenega prapora. Leta 1909 zaznamuje radovljiški Sokol znamenit dogodek. 11. julija se je vršilo slavnostno razvitje društvenega prapora, kateri dogodek je bil veličastna manifestacija naroda za veličino sokolske ideje. Takšnega praznika Radovljica še ni doživela in ta dan je tedanjim udeležencem ostal v živem spominu. Praznik razvitja prapora je bil takorekoč nekaj pokrajinski zlet Sokolstva v Radovljici, saj so se ga udeležila društva: Bled, Domžale, Gorica, Javornik, Jesenice, Kamnik, Kranj, Krško, Ljubljana, Ljubljana I., Ljubljana II., Logatec, Metlika, Novo mesto, Prvačina, Ribnica, Sušak, Škorja Loka, Št. Vid, Trst, Tržič, Vič, Volosko-Opatija, Žalec in Železniki. Iz Ljubljane pa je vozil celo posebni vlak.

Vir: Razvoj sokolskega društva v Radovljici 1908-1933 (avtor Čebulj Danimir; Sokolska spomenica, 1933)

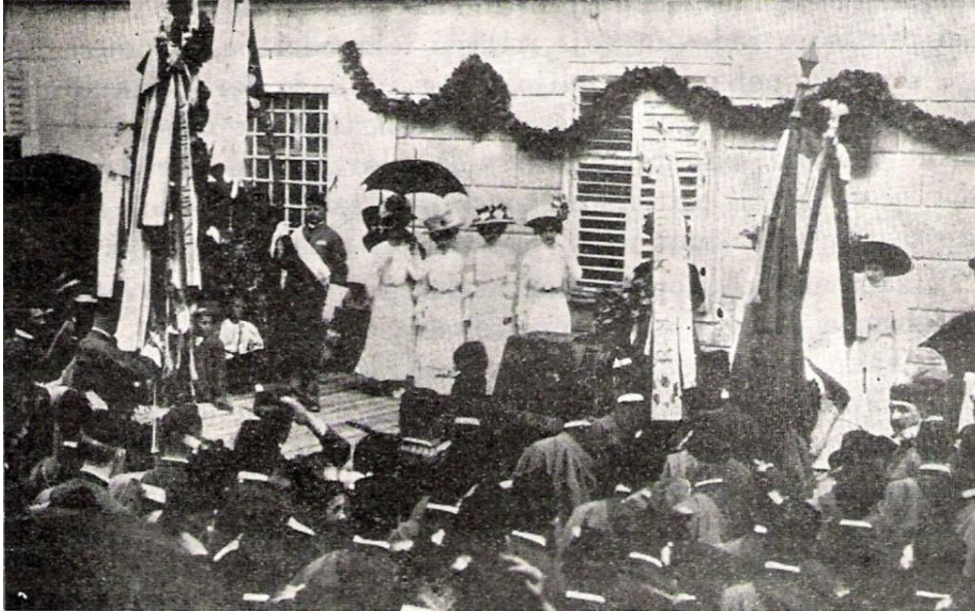
Sprejem Sokolov na radovljiškem kolodvoru, 1909 Vir: družina Čebulj-Sartori (foto Slavko Vengar)

Finančna sredstva za prapor je zbralo članstvo samo. Prostovoljni prispevki, izkupiček od raznih zabavnih iger (kartanje, balinanje, biljard ...) - vse je šlo v fond za prapor.

Slavnostno razvitje prapora je bilo z ozirom na številno udeležbo zunanjih gostov tudi temu primerno. Razvitje se je vršilo na trgu, pred graščino, kumovala pa mu je soproga brata staroste ga. Jela Vilfanova. Akt razvitja samega, slavnostni govori,

godba, kakor tudi težka politična atmosfera (septembrski dogodki v Ljubljani) - vse to je dvignilo razpoloženje do ekstaze.

Vir: Razvoj sokolskega društva v Radovljici 1908-1933 (avtor Čebulj Danimir; Sokolska spomenica, 1933)

Razvitje prapora Sokolskega društva v Radovljici, 1909

Vir: Sokolska spomenica, 1933 (foto Slavko Vengar)

Telovadni nastop. Impozanten po številu navzočih, kakor tudi po izvedbi sami, je bil popoldanski telovadni nastop na občinskem travniku za šolo. Bil je to prvi javni nastop, na katerem so nastopili radovljiški telovadci (Še pred ustanovitvijo Sokola v Radovljici se je sicer vršil v Radovljici že telovadni nastop, katerega pa so priredili Kranjčani).

Nepozaben bo ostal dan razvitja prapora v analih radovljiškega Sokola, nepozaben v spominu vseh, saj so se našli ta dan v bratskem objemu v Radovljici bratje iz Primorja, iz bele Ljubljane, bratje iz Dolenjske, Notranjske in Dolenjske, vsi prežeti z ognjem sokolske ideje.

Vir: Razvoj sokolskega društva v Radovljici 1908-1933 (avtor Čebulj Danimir; Sokolska spomenica, 1933)

Prvi javni nastop na občinskem travniku za šolo, 1909
Vir: Sokolska spomenica, 1933 (foto Slavko Vengar)

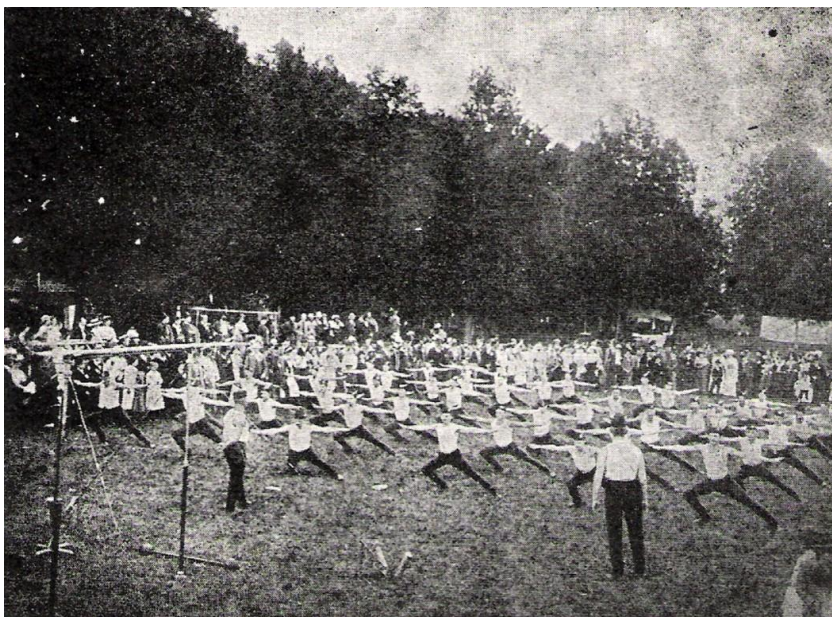
Delo radovljiškega Sokola do I. svetovne vojne (telovadni del)

Bratske vezi, ki so nastale ob priliki razvitja sokolskega prapora v Radovljici med domačim društvom in ostalimi bratskimi društvi, so ostale enako prisrčne tudi v bodoče. Radovljiški sokol je s svojo telovadno ekipo stalno obiskoval prireditve ostalih društev, posebno dobre odnose pa je gojil do bratskega društva na Bledu, s katerim je bil stalno v stikih.

V letu 1912 so Sokoli v Radovljici izgubili tri brate: starosto Rudolfa Kunstelja, prvega starosto dr. Janka Vilfana in agilnega delavca Petra Praprotnika. Na mesto staroste je bil namesto brata Kunstelja izvoljen br. Franc Dolžan, ki je imel čast voditi številno delegacijo radovljiških Sokolov na Vsesokolski zlet v Prago.

Leto 1913 se je v Radovljici vršil dobro uspeli zlet Gorenjske Sokolske župe. Cela prireditev se je vršila na letališču na Kležniku v Lescah.

Vir: Razvoj sokolskega društva v Radovljici 1908-1933 (avtor Čebulj Danimir; Sokolska spomenica, 1933)

Člani SD Radovljica na Gorenjskem župnem zletu (na Kležniku), 1913
Vir: Sokolska spomenica, 1933 (foto Slavko Vengar)

Staroste in načelniki Sokolskega društva v Radovljici (1908-1914)

1908	dr. Janko Vilfan	Leon Patik / Janko Jazbec
1909	dr. Janko Vilfan	Jazbec / Fran Aleš
1910	dr. Janko Vilfan	Franc Kapus
1911	Rudolf Kunstelj	Ljudevit Horvat
1912	Franc Dolžan	Ljudevit Horvat
1913	Franc Dolžan	Ljudevit Horvat
1914	Igo Janc	Ljudevit Horvat

Člani in telovadci Sokolskega društva Radovljica (1908-1913)

	<u>1908</u>	<u>1909</u>	<u>1910</u>	<u>1912</u>	<u>1913</u>
člani	131	171	120	60	54
telovadci	80	46	47	15	11

Sankališče v Podmestu, 1908

Sankališče v Podmestu (in drsališče v Vrbnjah). Naš kraj je ustvarjen kakor nalašč za razne zimske športe. V Vrbnjah imamo prekrasno drsališče, kjer mrgoli vsak dan vse polno drsalcev, a tudi naše sankališče, vodeče od kolodvora do savskega mosta, je vedno polno.

Vir: Gorenjec, 18. 01. 1908

Telovadno društvo Orel Radovljica, 1909

Sokolom so leta 1909 sledili Orli - splošna kulturna organizacija. Predstavljali so klerikalno varianto sokolskih telovadnih društev. Imeli so svoj pevski, igralski in telovadni odsek.

Člani in članice so imeli telovadbo dvakrat tedensko (gimnastika, proste vaje, orodna telovadba). Na poletnih nastopih so nastopali skupno, akademije so pripravljali vsak zase. Te so vzbujale veliko pozornosti. Nekatere vaje so bile obvezne (t. i. zvezne), druge so sestavili sami (t. i. krožkove vaje). Člani so imeli sivomodre obleke, rdeče srajce, rdeča pokrivala s slovenskimi kokardami in peresi. Članice so imele nabrana modra krila, bele bluze z mornarskim ovratnikom, kravato in modrimi manšetami, mladinke pa bele obleke. Prvo dvorano so imeli pri Savniku, nato v gostilni Bastl in pri Lerhu.

Vir: Družabno življenje v Radovljici v obdobju med obema vojnama (avtorica Alenka Klemenc - Radovljiški zbornik 1992)

Orlovsko društvo Radovljica, ob ustanovitvi 1909

Vir: Radovljiški zbornik 1992

Na radovljiškem območju so orlovske odseke leta 1908 ustanovili v Radovljici, Kamni Gorici in na Brezjah (ter naslednje leto v Podbrezjah). Najmočnejši in najbolj delaven je bil orlovski odsek v Kamni Gorici, ki je bil v letih pred prvo svetovno vojno vsestransko aktiven. V Radovljiški odsek se je prvo leto vključilo 38 članov, od teh 18 telovadcev. Telovadili so dvakrat tedensko pod vodstvom Franca Snoja in Mihaela Zalokarja. V odsek so vključevali tudi naraščajnike. Statistika za leto 1910 že izkazuje obrtni in šolski značaj. Voditelj društva je bil Jaroslav Murnik, načelnik pa Jože Bogataj, ki ga je leta 1910 zamenjal Miha Zalokar. Problematična je bila telovadnica in drugi društveni prostori, ki so jih imeli najprej pri Savniku, telovadili pa so v gostilni ali na vrtu pri Bastlu. Radovljiški Orel je zlasti zaradi tekmovanja s Sokolom razvil kar

precejšnjo aktivnost, ki pa je z letih usihala. (viri: Mladost, 02. 01. / 30. 01. / 13. 02. / 1909 in 11.06. 1910).

Orlovski odseki so prirejali javno telovadbo, okrožne in vseorlovske zlete. 27. junija 1909 je radovljiški Orel organiziral prvi večji telovadni nastop gorenjskih Orlov in ga poimenoval »Dan slavja za našo mlado organizacijo. Katoliška glasila so ob tem pozivala gorenjske orlovske odseke, naj se udeležijo prireditve v Radovljici. Zaradi slabega vremena prireditev ni najbolj uspela, nastopilo je le 35 Orlov v krojih, delavska godba z Jesenic pa je igrala na vrtu gostilne pri Bastlu. Tradicionalni so bili orlovski izleti v bližnjo okolico in obiski pri drugih gorenjskih orlovskih odsekih.

V organizacijskem smislu so dobili Orli dokončno obliko leta 1909, ko je Zveza telovadnih odsekov na občnem zboru v Bohinjski Bistrici, sprejela za organizacijo ime Orel in so med zvezo in odseki kot vmesno stopnjo ustanovili okrožja.

Radovljiško okrožje je leta 1912 obsegalo naslednje orlovske odseke:

<u>Odsek:</u>	<u>Člani:</u>	<u>Telovadci:</u>	<u>Naraščaj:</u>
Radovljica	24	9	10
Podbrezje	19	15	/
Brezje	16	12	/
Kamna Gorica	27	12	/

Leta 1914 se je radovljiško orlovsko okrožje združilo z jeseniškim, ker je telovadni odsek v Podbrezjah razpadel, hiral pa je tudi Orel v Radovljici. (vira: Mladost 05. 06. 1909 in 07. 02. 1912).

Vir: Delovanje kulturnih in telovadnih društev ter planinskega društva v Radovljici in na njenem območju do prve svetovne vojne (avtorica Majda Žontar - Radovljiški zbornik 1992).

Telovadni odsek na »katoliški podlagi» smo dobili pred kratkim v Radovljici. Ne vemo, kako ga bodo krstili, "čuk" ali "orel". - Le to vemo, da so glavni stebri tega odseka pomočniki in učenci g. Vurnika. Upajmo, da v kratkem nastopijo javno, da vidimo, kake vspehe so dosegli v tem najnovejšem posnemanju liberalnih "Sokolov".

Gorenjec, 01. 02. 1908

Nastop pri Bastlu. Na nedeljo 27. junija napovedana veselica in javna telovadba gorenjskih "Orlov" se ni in se je vršila. Jutranji naliv je odvrnil večino "Orlov" od potovanja v Radovljico, pač pa so prišli oficijelni govorniki iz Ljubljane, »savska delavska godba" in okrog 35 "Orlov" v kroju. Da si okrajšajo čas, napravila jim je godba na vrtu gostilne Bastl mali koncert, V večjem obsegu se bo vršil ta zlet v začetku meseca septembra, kar se bo itak še posebej oznanilo po raznih cerkvenih lecah.

Gorenjec, 03. 07. 1908

LESCE

Vojaški šport, 1912

Pri dragonski dirki v Lescah, ki je bila zadnje nedeljo, se je en konj zaletel v drevo ter si zlomil nogo. Morali so ga oddati konjaču. Bilo je še par drugih neznatnejših nesreč. Gledavcev so cenili na 5000. Najboljše so tekmovali dragonci-prostaki
Gorenjec, 31. 08. 1912

Prvo vzletišče v Lescah, 1917

Prva letala na gorenjskem nebu so se pojavila v jesenskim mesecih leta 1917, ko je avstro-ogrsko vojska v sodelovanju z nemško zaveznico pripravljala na soški fronti 12. ofenzivo, v kateri so predvideli tudi uporabo letal. Za to je bilo za koncentracijo letal urejenih več vzletišč: med njimi tudi na Bledu in v Lescah. V Radovljici, je po pripovedi Janeza Mraka, frizerskega mojstra iz Radovljice, ljubitelja letalstva in člana nekdanjega Aerokluba Radovljica, je avstro-ogrsko vojska uredila vzletišče na travnikih južno od sedanje magistralne ceste Kranj-Jesenice. Tu so bila v šotorskih lopah - hangarjih nemška in avstrijska letala. Steza vzletišča se je raztezala se je raztezala približno do sedanje Letališke ulice v Lescah po travnikih v smeri sedanja Valvazorjeve ulice in naselja Na trati mimo Volčjega hriba. Gospod Mrak se je živo spominjal nesreče letala, katere očividec je bil. Letalo je takoj po vzletu strmoglavilo v bližini volčjega hriba. Na vzletišču v Lescah so bila letala do preboja soške fronte, potem so odletela in se niso več vrnila.

Vir: Prva letala nad Gorenjsko (avtor France Primožič; Letalstvo na Gorenjskem in ALC Lesce).

Op.: Tekst nima nobene povezave s športom, navajamo pa ga kot prikaz lokacije prvega vzletišča na področju ALC Lesce.

LANCOVO

Sankališče na Lancovem, 1908

Sankališče Lancovo, leta 1907 ali 1908

Vir: arhiv Lenka Lapuh

Naše sankališče postane kmalu svetovno znano. Sicer so naši dobri »Hostarji« početkoma gledali to novotarsko podjetje malo pisano, a sedaj so se sami tako navdušili za ta šport, da so njegovi največji zagovorniki. In pretečeno nedeljo je bilo tako živahno življenje na tem sankališču, da si ga živahnejšega niti predstavljati ne moreš. Kaj Bohinj, kaj Semering! Tu ti je bila pestra slika v slikoviti pokrajini, kakršno moreš videti le tu v naši ljubki radovljiški okolici. Sankališče samo je tako lepo in naravno speljano, da si lepšega niti najrazvrajenejši sanklač ne more misliti A kar je pa glavno, da je kljub ovinkom popolnoma varno. In ta izpremema, ki jo doživiš, ako sedeš na brze sanke pri slikoviti razvalini »Pusti grad« in zdrsneš proti Savi. Najprej te obda lepo zarastel gozd, ki se ti pokaže v vsej svoji zimski krasoti; ko preskočiš okrajno cesto, dospel do naravnega studenca, kjer si lahko ugasiš žejo, če si vpisan v kakem društvu treznosti. Ko pa premagaš zadnji ovinek, se ti nudi prekrasen razgled. Pod teboj se vije zelena Sava, takoj zanjo te pozdravlja prijazna Radovljica, sezidana na strmem griču, a daleč v ozadju ti kipe proti jasnemu nebu s snegom pokriti velikani Karavank, izmed katerih se posebno ponaša ostro grebenasti Storžič. Če si pa utrujen, da ti duša uhaja, ko prijadraš na ravnino, naredi še par korakov in znajdeš se pod gostoljubno streho Piževe gostilne, kjer dobiš dobro in ceneno postrežbo. - V nedeljo čaka vse sanklače posebno iznenadenje. Vrlji »Hostarji«, na čelu jim podjetni župan Ivan Dernič, se niso ustrašili ne truda in ne stroškov, so popolnoma prenovili sankališče, da gre kakor blisek, a tudi godbo bomo imeli, tako da bo zabava popolna. Kdor se bo premalo zmučil pri sankanju, se bo zvečer lahko malo zasukal. Kdor je dobre volje, v nedeljo v Radovljico!

Gorenjec, 28. 01. 1911

Sankanje s Pustega gradu, pred 1914

Vir: arhiv družine Sartori-Čebulj

Sankališče Lancovo. Podpisano županstvo daje s tem na splošno znanje, daje obč. odbor z ozirom na mnoge obiske in premnoge prošnje v svoji seji dne 24. t. m.

svoječasno izdano prepoved sanjkanja na cesti «Pusti grad-Noš» razveljavil, ter isto proti pobiranja vstopnine za sankališče porabiti dovolil. Vstopnina se je določila: za vsako odraslo osebo 50, za dijake pa 20 vinarjev. Vstopnice se bodo ob nedeljah in praznikih od pol ene do šeste ure popoldne na sankališču, ob delavnih dneh pa v obč. pisarni prodajale. Za vodstvo in vzdrževanje sankališča izvoljen je odbor obstoječ iz predsednika, dveh odbornikov in blagajničarke, kateri ima po končani sezoni zbrano vstopnino po odbitku stroškov obč. odboru izročiti. Isti potem vzevši v pretres potrebe občine sklene v katero svrhu je zbrano svoto porabiti.

Gorenjec, 28. 01. 1911

Iz Radovljice. Kakor kažejo dosedanjo priprave in zanimanje, bode v nedeljo velikanska udeležba na sankališču na Lancovem pod Radovljico. Radovljiški fotograf g. Vengar bode zopet prišel kakor pretečeno nedeljo fotografirat udeležnike sankališkega športa. Kdor hoče biti slikan v skupini, naj bode na svojem mesto točno ob pol treh popoldne; kajti takrat bo fotograf sprožil svoj stroj na zbrano množico in kakor se bo takrat kdo držal, tak bode tudi ostal na fotografiji ali razglednici v večni spomin na prijetno lancovško sankališče, kjer bodo bovški godci godli take vesele in poskočne, Piževa mama pa bodo krepčali želodčke s tako dobro kapljico in s tako okusnimi založki, da bode lahko vsak udeležnik na smeh zakročil svoj obraz!

Gorenjec, 28. 01. 1911

Sankači na Lancovem (po spustu), pred 1914

Vir: družina Čebulj-Sartori

Sankališče Lancovo pri Radovljici. Kdor je bil v nedeljo, dne 29. januarja t. l. na Lancovem pri Radovljici, ta mora priznati, da se je naše, na daleč znano sankališče, prav imenitno obneslo. Tople žarke solnca in nadvse povoljno vreme je doprineslo, da se je te užitka polne zabave udeležilo mnogobrojno število nje prijateljev.

Zastopana je bila razen mesta Radovljica tudi cela naša lepa gorenjska okolica, posebno, pa je za zabavo navdušeno mesto Kranj pokazalo, kako simpatične in priljubljeno jim je naše sankališče, ker nas je vedno, posebno pa zadnjč z vetitim številom udeležencev počastilo. Sankališčni odbor smatra vsled tega za svojo dolžnost se tem potom najtopleje zahvaliti v prvi vrsti veleugledni in vedno nam prijazni gospej Minki Hrašovec, trgovki in soprogi majorja, katera je za obstanek tega sankališča najbolj vztrajna delala in v tem ne le užitek, temveč tudi vir povzdige tujskega prometa gledala ter to tudi z dejanjem dokazala, ko nam je od lastnih sredstev in od odličnih ji posnamalcev zbrani dar v skupnem znesku 50 K v ta namen prijazno nakloniti blagovolila. Vrli gospej in cenj. gospodom bodi s tem izrečena naša najtoplejšja hvala! Hkratu se zahvaljujemo navdušenim sankančem mesta Radovljice, kakor tudi vsem iz okolice, da so se sankanja na našem sankališča v tako lepem številu udeležili, in s tem ne samo sebi, temveč tudi gledalcem, toliko užitka privoščili. Dostavljamo, da smo ne samo ml, ampak tudi vsi občani za stvar navdušeno zavzeti, ter da bomo vso skrb vložili v to, da sankališče, dokler nam bode to vreme dovolilo, v najboljšem stanju vzdržimo. Skrbeli bomo med drugim tudi za okrepujoča sredstva, dobro postrežbo in nadvse dobro zabavo. Upamo, da se na ta način razcvete ta cvetka v popolno rožo - da naše sankališče v športnem svetu zašlo bi in zavzame tisto mesto, ki ga radi svoje lege in slikovite okolice v polni meri zasluži, ter da za časa sankališčne serije ne mine nobene nedelje in praznika, da bi sankanči od blizu iz okolice ne pohiteli na naše lepo sankališče. Med tem vršeči priprave za prihodnjo nedeljo kličemo vsem: »Na veselo svidenje v nedeljo!« Odbor sankališča Lancovo.

Gorenjec, 04. 02. 1911

Sankališče Lancovo pri Radovljici. Ker so snežne razmere na lancovškem sankalilču jako ugodne, in ker je na Gorenjskem krasno solčno vreme, je v nedeljo zopet najlepša prilika za sankanče.

Gorenjec, 18. 02. 1911

Sankališče na Lancovem je izborno. Prijatelji tega športa naj se pridno poslužujejo lega sankališča, dokler je vreme ugodno. Najbrže se vrši tudi v nedeljo tekma sankančev. Na svidenje na sankališču na Lancovem.

Sava, 25. 01. 1913

Sankaška dirka na Lancovem pri Radovljici. Pretečeno nedeljo se je vršila zanimiva sankanška dirka na Lancovškem sankališču pri Radovljici, ki se je v kljub dokaj slabemu vremenu prav dobro obnesla. Sankališče je dolgo 800 m. Izmed dam je prevozila prva sankanška v 1 m. in 48 sek. gdč. Julči Vovk z Bleda, druga pa gospa Minka Hrašovec, soproga c. kr. majorja Iz Radovljice. Izmed gospodov je odnesel prvo darilo g. Karol Mencinger iz Ljubljane, drugo g. Ciril Vilfan. Zanimiva je bila tudi dirka na domačih ratičah, katere so se smeli udeležiti le domačini in so se pokazali kot prav dobri mojstri. Da se je mogla ta dirka vršiti, gre zasluga g. županu Ivanu Darniču in občinskemu zastopu na Lancovem, ki je šel prirediteljem te prve dirke posebno naroko in jih v vsakem oziru podpiral.

Gorenjec, 07. 02. 1913

Sankaška tekma. Menda ga ni lepšega sankališča daleč na okrog, kakor je sankališče na Lancovem, prijazni vasi poleg Radovljice. Sankališče je pravi ideal

sankališč. Na desno in levo zeleni gozd, a pred teboj panorama, kakršnje ne pričakuješ. V ozadju ogledaš gorske velikane s svojimi nebotičnimi vrhovi, a v vznožju sankališča poje bistra Sava svojo večno pesem. In to sankališče je nudilo pretečeno nedeljo pestro sliko. Radovljiški športniki, katerim so se pridružile vrle dame, so priredili sankiško tekmo, ki se je kljub skrajno slabemu vremenu izvršila nepričakovano dobro. Za dirko se je določila proga, dolga 800 m.

Na damskih enosedeznih sankah so dosegle svoj cilj sedeče tekmovalke: 1.gdč. Julči Vovkova-Bled v 1 m 48.1 sek., 2. ga. Mimka Hrašovec v 1 m 50 sek., 3. gdč. K. Andersova , v 1 m 52 sek., 4. ga. Chladkova, v 2 m 4 sek. in 5. gdč. A. Kenda-Kamnik; v 2 m 49 sek. Prvi dve tekmovalki sta bili odlikovani. -

Gospodje na enosedeznih sankah so dosegli sledeče uspehe: 1. g. Karol Mencinger-Ljubljana, v 1 m 45.2 sek., 2. g. Ciril Vilfan, v 1 m 4.2 sek., 3. g. Alfons Mencinger-Ljubljana, v 1 m 51'2 sek., 4. g. Fr. Jenčič , v 1 m in 55 sek. in 5. g. A. Chladek, v 1 m 57.3 sek. - Prva dva sta izšla kot zmagovalca.

- Zanimiv je bil boj dvosedeznih sank. Vspeh je bil sledeči: 1. gg. brata Mencinger-Ljubljana, v 1 m 31'2 sek., 2. gdč. Vovk in g. C. Vilfan , v 1 m 43.1 sek., 3. gg. Jenčič-Gerlovč, v 1 m 58 sek., 4. gdč. Kenda in ga. M. Regaly, v 2 m 27.2 sek. - Prvi in drugi par sta odnesla zmago.

Nad vse zanimiva je bila zadnja točka tekme, namreč boj med domačimi na ratičah po dva moža. Tekmovali so: 1. Šrejov-Kunčič, v 1 m 39.3 sek., 2. Ropotov-Tomaževac, v 1 m 52.2 sek., 3. Majdnik-Ažman, v 1 m 54.2 sek., 4. Prevc Joža-Vogelnik, v 1 m 55.4 sek., 5. Prevc Matija-Zupan, v 2 m 4.4 sek. - Prvi trije so dobili darila v denarju.

Po tekmi se je razvila prav živahna zabava pri županu na Lancovem, g. Darniču.

Sava, 08. 02. 1913

Tekmovalka na saneh (Sankališče Lancovo), pred 1914

Vir: arhiv družine Čebulj-Sartori

KAMNA GORICA

Telovadni odsek Orla v Kamni Gorici, 1908

Ustanovitev telovednega odseka v Kamni Gorici je bila mdr. Odgovor na delovanje domačina dr. Lovra Pogačnika, ki je leta 1907 prevzel predsedstvo telovadnih odsekov pri Slovenski krščansko-socialni zvezi. Tako je tudi, poleg poslanca Josipa Gostinčarja, spregovoril zbranim na ustanovnem shodu telovadnega društva Orel v Kamni Gorici 19. septembra 1908. K društvu je ob ustanovitvi pristopilo 16 udov - telovadcev in 28 naraščajnikov, vodstvo odseka pa je prevzel Matija Mikelj. Najmočnejši in najbolj dejaven v radovljiškem okraju je bil prav kamnogoriški odsek, njegova dejavnost v letih pred prvo svetovno vojno je bila vsestranska. Svojo telovadnico je imel v stari šoli. V letu 1912 je imel odsek 27 članov oz. 12 telovadcev.

Vir: Društveno življenje v Kropi in Kamni Gorici konec 19. in v prvi polovici 20. stoletja (avtorica: Saša Poljak Istenič; Vigenjc V., 2005)

BEGUNJE

Alpsko smučanje v Begunjah, med I. svetovno vojno

Že pred prvo svetovno vojno so v Begunjah videli prvega smučarja, saj je domačin Matija Martinčič iz Poljč svoje delo lovskega čuvaja opravljal na bloških smučeh.

Začetki smučanja v Begunjah in okolici segajo v čas prve svetovne vojne. Gorenjski fantje in moške so bili množično vpoklicani v avstro-ogrsko armado, med njimi Janez Kolman in Frida Avsenek iz Zapuž ter Jakob Prešeren iz Begunj. Leta 1915 so v avstro-ogrski armadi zbirali močne, zdrave in pogumne fante, ki so bili doma iz hribovskih krajev, za bodoče smučarje-planince. Omenjena trojica je bila leta 1915 poslana v smučarsko-planinsko šolo v Mitterendorf, severno od Dachsteina v Avstriji. Vojaške smučarske tečaje je vodil Georg Bilger, ki je bil zaslužen za širjenje smučanja v vojski. Učenci so se naučili alpske smučarske tehnike Mathiasa Zdarskega - pluženje z eno palico, podobne stari bloški tehniki, ki ji je Bilger dodal še drugo palico. Temu so dodali tudi nordijsko smučarsko tehniko (telemark in kristianije), v šoli smučanja pa so vadili tudi skoke na treh skakalnicah, kjer se je dalo skočiti tudi do 16 metrov. Po vojni so smučarsko tehniko prenesi po vsej Evropi. (vir: Naša Smučina; Kronika o razvoju športa v Begunjah / vrsta člankov v osemdesetih letih).

Vir: Šport v Begunjah (avtor Goran Lavrenčak; Begunjski zbornik 2007).

BREZJE

Telovadni odsek Orla na Brezjah, 1908

Ustanovitev telovadnega odseka. Nov telovadni odsek se je ustanovil dne 25. oktobra na Brezjah. Na ustanovnem zboru je predaval Ivan Podlesnik. Isti dan zvečer je priredil telovadni odsek v Radovljici predavanje, kjer je isti predavatelj govoril o značajih.

Domoljub, 05. 11. 1908

Telovadni odsek. Z Brezij. Telovadni odsek izobraževalnega društva, pred kratkim ustanovljen, kaj lepo napreduje. Mladeniči poštenih staršev se vsak večer shajajo v določenem jim kraju, da se tam vadijo telovadnih vaj, in kakor se sliši, tudi igre "V zadnjem trenutku", ki jo mislijo uprizoriti za božične praznike. To je lep napredek. Upati je, da se sčasoma mladina izobrazijo; mučno je poslušati poštemu človeku pri kozarcu vina v gostilni le prazno in večkrat tudi razno klafarsko govorjenje.

Starši so hvaležni č. P. Saleziju, da se toliko žrtvuje in mladeniče lepo vzgaja ter jih poštemo zabava, mesto da bi po gostilnah stikali in se vadili tistega obžalovanja vrednega pijančevanja. Mladeniči so pa tudi hvaležni uže omenjenu č. g. patru ter mu udani kot dobri sinovi svojemu dobremu očetu. Le tako naprej, da se bode kmalu pokazali v rdeči obleki! - Na zdarl

Domoljub, 17. 12. 1908

BLED

Kegljanje na ledu na Bledu, pred 1870

Kegljanje na ledu se je gojilo v smislu rekreacije in razvedrila starejših ljudi na Bledu, Jesenicah in Mariboru že pred I. svetovno vojno. Na blejskem jezeru so kegljali že pred 100 leti (pred 1870 op. DAR). Te panoge rekreacije so gojili in uvajali na Gorenjskem predvsem Koroški Slovenci, ki so kot strokovnjaki ali mojstri delali v Železarni takratne Kranjske industrijske družbe.

Vir: Bilten »XX. Evropski šampionat v kegljanju na ledu - Bled 17.-18. I. 1970

Kegljanje na ledu »ajnšisanje«, ok. 1910

Vir: Bled 1000 let

Zamrznjenega Blejskega jezera si v preteklosti brez ajnšisarjev in dričavcev ne moremo predstavljati. Domači možakarji so ure in ure prezebali na ledu in kegljali. Seveda so za vse imeli domače ausdruke - izraze. Pravila igre so bila podobna balinanju.

Na ledu so označili pon - progo, določili vodjo ekipe, ki se je imenoval mar, s seboj so prinesli leseno kocko v velikosti okoli sedem centimetrov, ki se je imenovala zec - zajec. Razmeroma majhnim okroglim kegljem s premerom okoli 20 centimetrov se je po domače reklo štok, imel je raven ročaj in okovan obod. Štoki so bili izdelani različno in tudi različno pobarvani, da se je takoj vedelo, čigav je kateri. Najbolje je znal oddrakslati štok rezbar Pavček z gradu. S štokom so na začetku pona zasekali štopno - stopinjo, da jim pri metanju štokov ni spodrefnvo - spodrsnilo.

Kot pri vsakem balinanju je tudi pri ajnšisanju šlo za bližanje in zbijanje. Mar, ki je igro vodil, je komandiral: »Na zeca!«, »Na štok!« ali pa »Vn ga zbij!«. Če je bil štok premočan in je šel predaleč, so vsi vpili ušu - pobegnil, v nasprotnem primeru pa zaspau.

Med seboj so ponavadi ajnšisale stalne ekipe, prišlo pa je tudi do različnih obračunov, npr. med Mlinami in Zagoričani. Stari Blejci so vedno samo ajnšisali. Žal se stari izrazi izgublajo. Da bi se lepše slišalo, se je za ajnšisanje pozneje poskušalo uporabljati izraz čeglane - kegljanje, za štok pa čegu - kegelj. Moj posluh za blejsko narečje pa tega ne prenese. Posebno navdušeni ajnšisarji so bili Mlinani, Zagoričani in Grejani, manj Rčičani in Želečani.

Vir: Ajnšisanje - Blejske zgodbe iz ustnega izročila (avtor: Marjan Šolar - šantovc z Želeč; Bled 1000 let)

Drsanje na ledu na Bledu, pred 1900

(Za drsalce.) Prijateljem ledenega sporta naznanjamo, da je Bledsko jezero zamrznilo. Na kakor steklo gladki površini bilo je v nedeljo že kaj živahno. Na sv. treh kraljev dan naj bi tudi Ljubjanski drsalci ne zamudili obiskati našega letovišča.

Slovenski narod, 04. 01. 1886

Blejci smo se hodili na led šinat ali pa vsaj dričat. Prvim drsalkam s koščeno drsalno plokvijo smo rekli kostenice, modernejšim s kovinsko tirnico pa šine, odtod šinanje. V leseno dilco ali plohec je bila zabita kovinska šina. Skozi dilco so bile luknje, skozi katere so bili vdeti jermenčki za pritrditev na obuvalo. S prvimi se ni dalo dosti vižati, druge so bile že vodljive. Leseno železne šine so nadomestile drsalke na ključek - vinto. Najbolj se je postavil tisti, ki je imel drsalke znamke Eisblume. Še preden je zamrznilo jezero, so se Blejci hodili dričat v Jezerca, mlake za grajsko pristavo.

Odlični drsalci so izhajali iz družin Ambrožičev, Repetov, Rusov, Petranov, Černetov, Vovkov ... Drsalke je najbolje znal nabrusiti urar Aleksander Ambrožič iz Grada.

Drsalci, predvsem pa drsalke, so se zrihtali, da jih je bilo veselje pogledati. To je bila prava noblesa. K drsanju je obvezno spadala tudi kakšna neprostovoljna kopel.

Vir: Šinanje ali dričanje - Blejske zgodbe iz ustnega izročila (avtor: Marjan Šolar - šantovc z Želeč; Bled 1000 let)

Dame na drsalkah na blejskem jezeru

Vir: Bled 1000 let

Drsalci na blejskem jezeru

Vir: skyscrapercity (stare razglednice na spletu)

Kopališča na Bledu, 1893

Po vseh ugotovitvah lahko sklepamo, da je Bled zibelka organiziranega slovenskega plavanja, saj so bili tam plavalci najbolj aktivni in so priredili tudi prvo tekmovanje. K temu nas navaja tudi podatek, da je bilo na Bledu že leta 1893 devetnajst (!) kopališč, da je bil že pred prvo svetovno vojno močno razvit turizem ter da so blejski plavalci že pred prvo svetovno vojno nastopali po tekmovanjih zunaj Slovenije in da je SK Ilirija Ljubljana na Bledu ustanovila svoj poseben plavalni odsek. Ilirija je že pred prvo svetovno vojno tako dala podporo plavalcem z Bleda (Ravniku, Ulčarju in Černetovi), da so se lahko udeležili plavalnih tekmovanj v Karlovcu in Zagrebu.

Vir: Začetki organiziranega plavalnega športa od 1919 do 1929 (avtorja Mitja Prešeren in Stane Trbovc; Plavanje v Sloveniji 1919-1994).

Grajsko kopališče, 1885-1929
Vir: Bled na starih razglednicah

Športne igre v Zdraviliškem domu, ok. 1900

V Zdraviliškem domu na Bledu so imeli na programu tudi športne igre. V letu 1903 je bil turnir v namiznem tenisu, katerega primanjkljaj je kril baron Zois, dajali so nagrade za plavalne tekme in teniške turnirje. V letih 1905 in 1908 pa so že poznali veslaške regate.

Vir: Izbrana poglavja iz blejske turistične zgodovine (avtorja: Božo Benedik in Jože Dežman; Bled 1000 let)

Začetki veslanja na Bledu, 1905

Materialni dokazi o tem, kdaj so na Bledu začeli prirejati prve veslaške tekme, niso ravno zgovorni. Družina Benedik hrani srebrno plaketo (kolajno) iz leta 1905, ki je bila nagrada za osvojeno drugo mesto na »interni« regati na Bledu. Zaenkrat je to edini otipljivi dokaz, da so na Bledu že pred stotimi leti prirejali regate. Ob tem velja omeniti, da na tisti regati niso veslali domačini, marveč po vsej verjetnosti dunajski turisti oz. športniki, zato je tudi besedilo na kolajni zapisano v nemščini.

Vsekakor so veslaške tekme na Bledu poznali že naši predniki v obdobju pred prvo svetovno vojno. Kronisti v različnih opisih Bleda in prireditvah na Bledu navajajo veslaške tekme na jezeru ob proslavah in slovesnostih.

Vir: Kako smo proslavili 100 - letnico veslanja (avtor: Jože Osterman; Razgledi muzejskega društva Bled za leto 2006).

Prvo znano tekmovanje, sicer z navadnimi športnimi čolni, je bilo na Bledu že leta 1905. Šlo je bolj za družabno srečanje, kjer so bili najboljši nagrajeni z medaljami.

Vir: Blejski šport v svetovnem vrhu (avtorja Božo Benedik in Jelena Justin; Bled 1000 let)

Medalja veslaške regate na Bledu, 1905

Vir: arhiv družine Benedik (foto: Jože Osterman; Razgledi MD Bled 2006)

Sokolsko društvo Bled, 1908

Leta 1908 je Sokol na Bledu ustanovil Jakob Peternel. S telovadbo so začeli v provizorni stavbi v Gradu pod Bledcem.

Vir: Blejski šport v svetovnem vrhu (avtorja Božo Benedik in Jelena Justin; Bled 1000 let)

Blejski sokolski zlet, 1912

Vir: Naprej zastava slave

Blejski športni klub (BSK), 1909

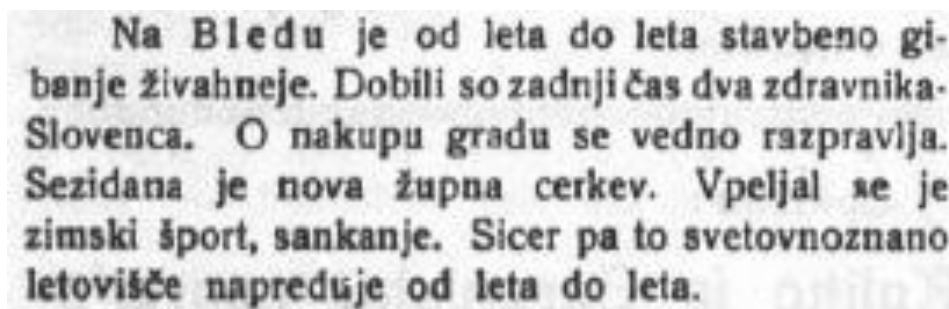
Profesor Pavlin z ljubljanske Fakultete za šport je na primer prepričan, da je LSK (Ljubljanski športni klub) skušal širiti veslanje že pred prvo svetovno vojno tudi izven Ljubljane. Na Bledu so organizirali športni klub, njegova pravila iz leta 1909 pa so prepis pravil LSK, saj je ime LSK prečrtano in zamenjano z imenom Blejski športni klub.

Vir: Kako smo proslavili 100 - letnico veslanja (avtor: Jože Osterman; Razgledi muzejskega društva Bled za leto 2006).

Sankališče Straža na Bledu, 1910

Sanke samotežnice so imeli skoraj pri vsaki hiši in zato lahko rečemo, da je bil to edini »domači« šport. V letu 1910 so uredili pravo sankališče s Straže med današnjima vilama Planinko in Ciklamo.

Vir: Blejski šport v svetovnem vrhu (avtorja Božo Benedik in Jelena Justin; Bled 1000 let)

Na Bledu je od leta do leta stavbeno gibanje živahneje. Dobili so zadnji čas dva zdravnika-Slovenca. O nakupu gradu se vedno razpravlja. Sezidana je nova župna cerkev. Vpeljal se je zimski šport, sankanje. Sicer pa to svetovnoznano letovišče napreduje od leta do leta.

Omemba vpeljave sankanja na Bledu, 1910

Vir: Gorenjec, 15. 01. 1910

Orlovsko društvo Bled, 1912

Orli so bili ustanovljeni leta 1912 in so imeli svoje prostore v starem prosvetnem domu.

Vir: Blejski šport v svetovnem vrhu (avtorja Božo Benedik in Jelena Justin; Bled 1000 let)

.....

BOHINJ

Rodarjeva delavnica smuči in sank, 1902

V Bohinju ima smučanje dolgo tradicijo, začetki smučanja pa so povezani tudi z izdelavo smuči. Le-te so v Bohinju izdelovali že pred I. svetovno vojno v kolarski

delavnici Franca Rozmana, p. d. Rodarja. Obrt je nadaljeval njegov sin Jakob Rozman, ki je posel še razširil. Njegove smuči znamke Triglav so kasneje postale znane po vsej Dravski banovini vse do Zagreba.

Bohinjci se lahko pohvalimo z eno najstarejših delavnic smuči in sank v Sloveniji. Bila je v lasti Franca Rozmana - Rodarja iz Bohinjske Bistrice. Svojo delavnico je imel prav v samem centru, kar je bilo še posebno ugodno za posel. Prvotno se je Franc ukvarjal s kolarstvom, izdeloval je vozove, sani za prevoz hlodov, od 1902 pa tudi smuči. Kot eno najstarejših kolarskih delavnic, ki je nepretrgoma razvijala izdelavo smuči, jo omenja že Mariborski večernik Jutra. Izdeloval je tudi sanke.

Vir: Rodarjeva delavnica smuči in sank (avtorica: Lucija Markelj Jenko; Bohinjski zbornik I.)

Športno in kopališčno društvo Danica, 1906

Podjetnejši ljudje v Bohinjski Bistrici, med njimi tudi Gašper Budkovič, so ugotovili, da morajo domačim in tujim turistom, ki so se od leta 1906 lahko pripeljali v Bohinjsko Bistrico z vlakom, ponuditi še kaj več kot prenočišče, hrano in pijačo. Odločili so se za gradnjo kopališča ob reki Savi.

Pogodbo o ustanovitvi novega društva so najprej podpisali trije: Lovro Vojvoda je odstopil primeren prostor, Ivan Mencinger in Gašper Budkovič pa sta prispevala po 500 K. Slednji je postal tajnik novega športnega in kopališčnega društva Danica. Nato so pristopili še nekateri in predlagali, da v prizadevanja vključijo še Deželno zvezo za tujski promet za Kranjsko, ker bi s tem dobili precejšnja denarna sredstva. Predsednik zveze, priznan ljubljanski odvetnik dr. Valentin Krisper je postal tako še predsednik društva Danica. Posamezniki, npr. Otto Doktorič, župnik Piber, podjetnik Hajnrihar in še nekateri so vložilo od 100 do 300 K. Budkovič je vodil in nadzoroval vsa dela pri ureditvi parka in kopališča.

Vir: Trgovski povzpetnik iz Bohinjske Bistrice (avtorica Marija Kos; Kronika - časopis za slovensko krajevno zgodovino, 2002)

Kopališče Danica, ok. 1910

Vir: foto Fran Pavlin (Pozdrav z Gorenjske, izdal GM Kranj)

Kopališče Danica, pred 1914

Vir: TDB

Sankališče v Bohinjski Bistrici, 1908

Turistično ponudbo so v Bohinjski Bistrici želeli razširiti še z organizacijo športnih dejavnosti na snegu in ledu. Vedno bolj modno smučanje in sankanje je člane društva Danica spodbudilo, da uredijo sankališče, ki so ga poimenovali Belwedere. Tako kot pri ureditvi kopališča je tudi pri tem projektu tajništvo in blagajno prevzel Gašper Budkovič. 2100 m dolga proga je bila primerna za mednarodna tekmovanja in treninge. Pravilno izpeljavo po terenu je uredil inženir Maks Prelovšek iz Ljubljane. Nad ciljem so celo postavili paviljon z bifejem za gledalce, ki so se na otvoritveno slovesnost povečini pripeljali z vlaki iz Trsta, Gorice in Ljubljane. Zanimanje za sankanje in drsanje na jezeru je bilo tolikšno, da so bili ob nedeljah in praznikih organizirani posebni vlaki iz Trsta, Gorice in Ljubljane do Bohinjske Bistrice in Bleda, ki so imeli v drugem in tretjem razredu za približno 20% znižane cene.

Vir: Trgovski povzpetnik iz Bohinjske Bistrice (avtorica Marija Kos; Kronika - časopis za slovensko krajevno zgodovino, 2002)

Sankališče Belvedere, ok. 1910

Vir: Gorenjska - letoviška, industrijska, trgovska, obrtna (izdano 1931)

Sankališče v Bohinju. Zaslugi deželne zveze za tujski promet na Kranjskem je zopet pripisati, da se je pričelo delati sankališče v Bohinjski Bistrici, ki bo jako velikega pomena za tujski promet tudi po zimi. Ker leži sneg v Bohinju včasih prav do konca aprila in sicer visoko, bo postala Bohinjska Bistrica prava postojanka za zimski šport, s katero se zimski šport, kar se tiče daljše dobe in pripravnejšega prostora, na Semeringu daleko ne bo mogel meriti. Za Tržačane in Goričane bo Bohinj to, kar je za Dunajčane Semering, pa tudi iz drugih dežel bo imelo novo sankališče mnogo ljubiteljev, kakor hitro sankališče postane znano po svetu. Z delom se je pričelo in najbrž bo vsaj večji del proge dovršen do večjega snega, da se bo lahko že letos drsalo in sankalo. Proga sankališča bo izpeljana na levi strani kolodvora nad tunelom, torej približno na poti, ki vodi na Črno prst. Končala se bo prav blizu kolodvora, torej bo tudi v tem oziru jako udobno za sankalce, ker bodo imeli blizu postajo. Glede prenočišč in hotelske udobnosti je v Bohinju dovolj skrbjeno.

Gorenjec, 21. 11. 1908

Iz Bohinjske Bistrice
snovske 1911.
12.
12.

Sankališče v Bohinjski Bistrici, 1911
Vir: Slovenstvo na razglednicah

—r— **Bistričanje** imajo letošnjo zimo veliko škodo, ker ni snega. Delale so se velike priprave za zimske športe in bili so pripravljeni posebni vlaki z zimskimi izletniki za božične in novoletne praznike; ali začelo je deževati in deževalo je tako dolgo, da je sneg skopnel popolnoma. Zdaj je tu suho in mrzlo vreme, ali ker ni snega, tudi tujcev ni

Priprave na zimske športe v Bohinjski Bistrici, 1910
Vir: Gorenjec, 15. 01. 1910

Brata Mencinger in Janez Logar, 1913
Vir: foto Fran Vesel (dLib - NUK)

Sankač Janez Logar, 1913
Vir: foto Fran Vesel (dLib - NUK)

Alfonz in Karel Mencinger, 1913
Vir: foto Fran Vesel (dLib - NUK)

Sankaška tekma v Bohinju se vrši v nedeljo, dne 8. svečana na umetnem sankališču Belvedere v Bohinjski Bistrici in ima sledeči tekmovalni spored: 1.) Tekma za prvenstvo Bohinja, 1200 metrov, enosedežno, vloga K 3 in ima 3 častna darila. Odprta le sankam, ki so si že pri kakšni sankalni tekmi priborili darilo. 2.) Damska tekma, 800 metrov, enosedežno, vloga K 2 in ima 8 častne znake. 3.) Glavna vožnja, 1200 metrov, enosedežno, vloga K 3, ima 3 častna darila. Odprta vozačem, ki ne tekmujejo za prvenstvo. 4.) Tekma primorskih sankalcev, 300 metrov, enosedežno, vloga K 2, ima 3 častna darila. Odprta le sankam iz Primorja. 5.) Juniorska tekma, 1200 metrov, enosedežno, vloga K 2, ima 3 častne znake. Odprta sankam, ki še nimajo nikakega darila od kakšne sankalke tekme. 6.) Dvosedežno sankanje, 1200 metrov, vloga K 4, ima 6 častnih znakov. - Prijavnine in vloge je vposlati do 6. svečana na Tourist-Office, Ljubljana, Miklošičeva cesta št. 6. Sankališče v Bohinju bode pravočasno prirejeno in bo dovoljena trainaža do sobote popoldne, dne 7. svečana. Natančni, vsopred in tekmovalna poročila daje Tourist Office, Miklošičeva cesta št. 6, Ljubljana.

Gorenjec, 30. 01. 1914

Gledalci tekme na sankališču Belvedere, 1913

Vir: Joža Mahnič in Matjaž Glavan (V svetu rože mogote - razglednice iz nekdanjega Bohinja, Cankarjeva založba, 1995)

Smučarski teki v Bohinju, 1909

Po dostopnih podatkih je bil prvi smučarski tečaj v Bohinju januarja leta 1909 (B. Batagelj: Izum smučarske tradicije). Pretežno so uporabljali samo eno smučarsko palico. Smučali so na bistriški Dobravi. Eden glavnih učiteljev smučanja je bil Rudolf Badjura, ki je pred tem opravil avstrijsko smučarsko šolo, ki je bila takrat že naprednejša od nordijske.

Vir: Iz bohinjske smučarske preteklosti (avtor: Ivan Veber; Bohinjski zbornik II.)

Rudolf Badjura na smučeh v Bohinju

Vir: SEM - Slovenski etnografski muzej (na spletu)

Začetki smučarskega športa v Sloveniji so tesno povezani z Bohinjem. Rudolf Badjura, pionir sodobnega smučanja na Slovenskem, se je s smučmi seznanil leta 1910 na orožnih vajah. Njegov učitelj je bil Avstrijec Mathias Zdarsky, ki je tudi več kot 2,5 metra dolga norveške smuči skrajšal na 180 centimetrov in uvedel kovinsko streme, ki je utrdilo sprednji del stopala in peto. Badjura je v avstroogrski vojski spoznal tudi novo tehniko smučanja in metode poučevanja. Z novostmi je seznanil prijatelje prve organizirane smučarske družčine, zbrane v društvo Dren. Leta 1913 so v Bohinju organizirali prvi smučarski tečaj.

Vir: Odličnost (Zmagovalec - Elan Kronika 1945-1995; zasnova in tekst Ines Drame)

Težko je najti imena smučarjev, ki so utrli prve smučine v Bohinju in ugotoviti kdaj je to bilo. Verjetno so bili to vojaki, ki so imeli v Bohinju že pred prvo svetovno vojno smučarske tečaje. Leta 1913 je namreč nastopil Rudolf Badjura, kot prvi slovenski tekmovalec, na vojaškem smučarskem tekmovanju v tekih in dosegel tretje mesto. Naslednje leto 1914 pa vodi Rudolf Badjura v Bohinju prvi smučarski tečaj. Bohinj postaja prvi zimsko-športni center pri nas.

Vir: Bilten VII. Mednarodnega tekmovanja v smučarskih tekih (Bohinj, 8. - 9. januar 1966)

Smučarji tekači v Bohinju, 1914-18

Vir: arhiv družine Sartori-Čebulj

Od leve: 3. Gregor Klančnik st. (št. 6), 4. Janez Rabič (št. 30), 5. Ernest Rabiš (št. 3),
6. Rudolf Badjura (št. 1) / Vir: Začetki smučanja v Zgornjesavski dolini (avtor: Anton Smolej)

Smučarji tekači nad Bohinjsko Bistrico, 1914-18

Vir: arhiv družine Sartori-Čebulj

Smučarji v Bohinju, 1914
Vir: Slovenstvo na razglednicah

Zbral: Goran Lavrenčak (DAR)

Podrobnejši opisi virov:

Gorenjska - letoviška, industrijska, trgovska, obrtna
Urednik Karol Mohorčič; izdal Progres, Novo mesto, 1931

Spomenica Sokolskega društva v Radovljici ob 25-letnem jubileju, 1908-1933.
Uredil Čebulj Danimir, foto Slavko Vengar. Izdalo in založilo: Sokolsko društvo
v Radovljici, 1933. Spomenico je DAR v skeniranje posodila družina Sartori-Čebulj.

Radovljiški zbornik 1992.

Urednik: Jože Dežman. Izdala: Skupščina občine Radovljica, 1992.

Zmagovalec - Elan Kronika 1945-1995

Zasnova in tekst Ines Drame, Begunje 1995

Bled tisoč let / Blejski zbornik 2004 (Gorenjski kraji in ljudje).

Izdajatelj: Občina Bled 2004 / glavni urednik: Jože Dežman.

110 let radovljiškega planinstva, 1895-2005 / Zbornik ob 110. obletnici ustanovitve PD Radovljica.

Urednik: Jure Sinobad. Izdalo in založilo: Planinsko društvo Radovljica, 2005.

Begunjski zbornik 2007.

Urednik: Marko Vidic. Izdala in založila: Občina Radovljica, 2007.